

UN NOU LOT DE ARTEFACTE RECUPERAT PE CALE JUDICIARĂ

*Cătălin Borangic**, *Marius-Mihai Ciută***

* Asociația Culturală “Enciclopedia Dacica”, Alba Iulia; borangic@enciclopedia-dacica.ro

**Universitatea “Lucian Blaga”, Sibiu; mariusciuta@yahoo.com

Abstract. The study presents a group of archaeological artifacts recovered judicially way from a collector of antiquities. These are four weapons: three Dacic spears, a arrowhead of *ballista* and a ground-shaped stone ax, specific to the prehistory. On occasion, we draw attention to the non-inclusion in the National Archaeological Register of the perimeter of the Bulbuc discoveries, with unpleasant consequences on the archaeological potential in the area, as well as to the possibility that this area will have a place of open cult dating back to the Dacian kingdom.

Keywords: weapons, spears, Bulbuc, rituals, place of cult.

1. Context

Ultimii ani au însemnat, pentru peisajul arheologiei românești, o îmbogățire exponențială a bibliografiei de specialitate, având ca subiect artefacte sustrate din situri arheologice și traficate, dar recuperate ulterior pe cale judiciară. Este o reacție de tip *feed-back*, absolut firească și necesară am spune, la fenomenul extinderii detecțiilor ilegale, care vizează în special situri aparținând Antichității. Nu de puține ori, circumstanțele în care au fost recuperate diversele artefacte s-au dovedit a fi neobișnuite, ne-bănuite și chiar exotice în unele cazuri¹. Aproape la fel este și situația pieselor pe care le prezentăm în studiul de față, obiecte care au avut calitatea de corp delict într-un dosar penal soluționat la începutul anului 2018.

La sesizarea unui cetățean din municipiul Alba Iulia, care a reclamat furtul unor bani și al unor obiecte de valoare din apartamentul proprietate personală, o echipă de investigații din cadrul Inspectoratului de Poliție al Județului Alba a efectuat cercetarea la fața locului, o procedură specifică, prevăzută de legislația procesuală. La efectuarea fotografiilor de încadrare, dar și celor de detaliu, ofițerul criminalist a constatat că, în diverse locuri ale apartamentului, se află expuse diverse obiecte cu valoare estetică, ce păreau a avea diferite vechimi, care se dovedeau a fi susceptibile să aparțină patrimoniului cultural național. Fiind întrebat cu privire la semnificația și la proveniența acestora, proprietarul a precizat că el este colecționar de artă și de obiecte vechi, fiind cunoscut pentru preocupările sale. Fotografiile cu obiectele expuse și/sau păstrate de proprietar au fost prezentate ofițerului cu atribuții în domeniul protejării patrimoniului

¹ Borangic, Ciută, 2014; Ciută, Borangic, 2018; Ciută, Borangic, 2018a.

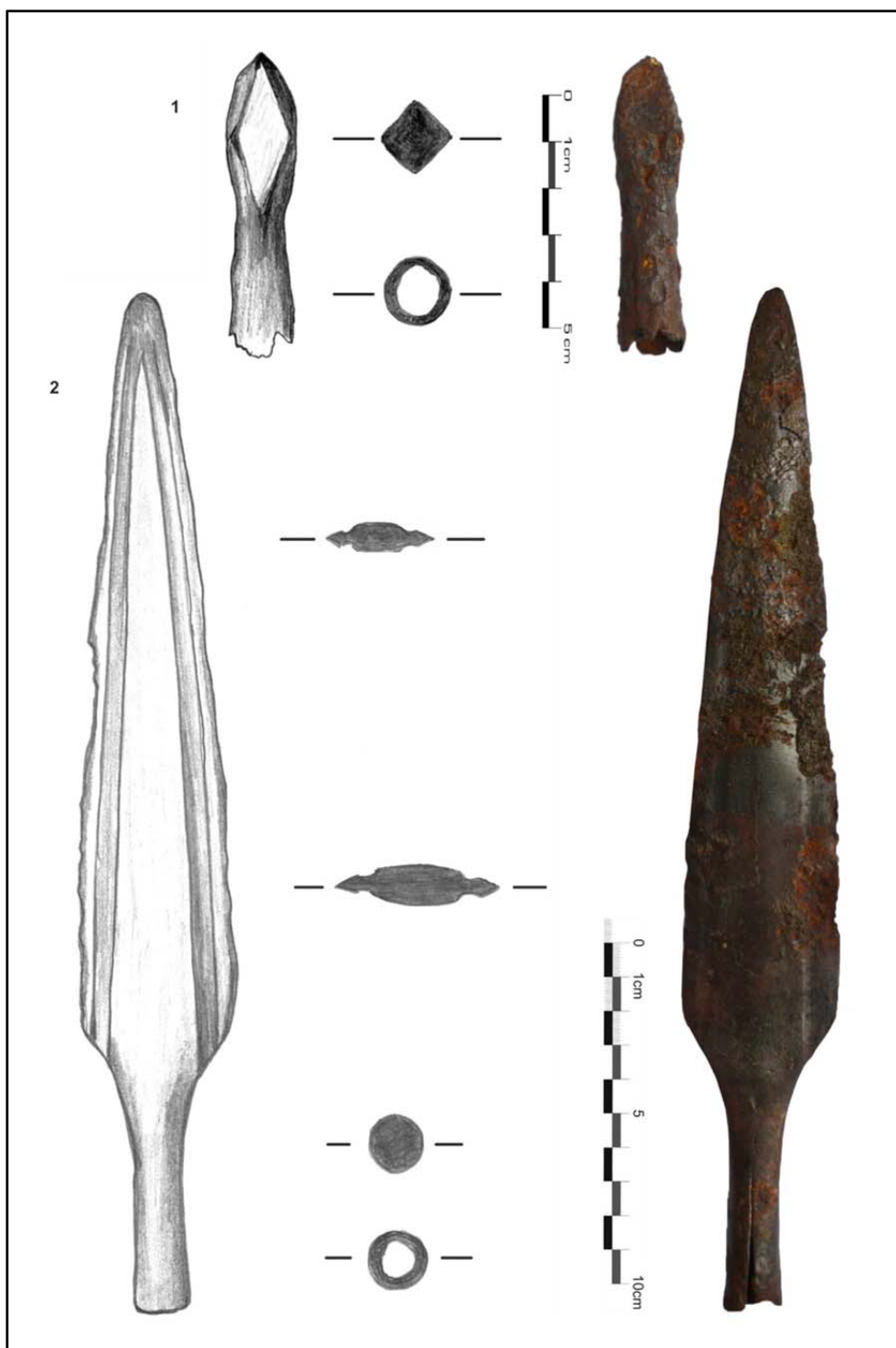

Fig. 1. 1. Vârf de săgeată de balistă; 2. Vârf de lance.

cultural național, care a decis să se autosesizeze și să declanșeze luarea măsurilor legale de ridicare și de expertizare a artefactelor, precum și de investigare a provenienței și a circumstanțelor în care ele au ajuns în posesia colecționarului.

Pentru început, organele judiciare s-au documentat în legătură cu persoana colecționarului, rezultând din datele operative faptul că acesta a mai făcut obiectul unui dosar penal în urmă cu 13 ani, în anul 2005, când, în urma unei percheziții domiciliare efectuate la o altă locație din municipiul Alba Iulia, acestuia i-au fost ridicate mai multe artefacte de certă proveniență arheologică. Dosarul penal fiind clasat, a rămas ca bunurile indisponibilizate, depuse la Muzeul Unirii din Alba Iulia în regim de corp delict, să facă obiectul unei acțiuni civile, prin care Statul Român, prin Ministerul Culturii, a revendicat aceste bunuri².

Colecționarea obiectelor de artă, dar și a celor de proveniență arheologică, au rămas preocupările constante pentru S.N., astfel că, pe baza datelor oferite de fotografiile ofițerului criminalist, s-a solicitat și s-a efectuat o percheziție domiciliară, în urma căreia au fost ridicate următoarele piese: patru vîrfuri de lance din metal, un topor din piatră perforat, un vas ceramic roman restaurat (*mortaria*), un leu funerar roman, un fragment de leu funerar roman³, o carte veche și cinci icoane. În urma verificării acestora, de către experți acreditați ai Muzeului din Alba Iulia, a rezultat că toate piesele, cu excepția icoanelor, aparțin patrimoniului cultural național și că ele sunt susceptibile să provină din contexte arheologice braconate.

Devenea de acum pe cât de necesară, pe atât de stringentă identificarea contextelor de proveniență, mai ales că cel puțin piesele metalice prezentau caracteristicile specifice celei de A Doua Epoci a Fierului din Transilvania, respectiv că ele puteau proveni din situri recent braconate, de pe raza județelor Alba sau Hunedoara, acțiuni aflate în vizorul Poliției de Patrimoniu din județul Alba.

Din declarațiile colecționarului reieșea faptul că acesta ar fi cumpărat cele patru arme din fier de la târgul de vechituri din Alba Iulia, în primăvara anului 2014, de la o persoană pe care nu o cunoaște. Toporul din piatră l-ar fi cumpărat, tot de la târgul de vechituri, de la o persoană, care i-ar fi spus că l-a găsit undeva în hotarul localității Cetea (comuna Galda de Jos, jud. Alba). Le-ar fi achiziționat, fără a le cunoaște efectiv apartenența cultural cronologică și valoarea patrimonială, doar datorită aspectului lor arhaic și valențelor estetice. Un caz clasic în care probatoriul este imposibil. Sau aproape imposibil⁴.

Piesele metalice prezentau o patină și caracteristici morfologico-stilistice care le aminteau investigatorilor, chiar și celor care nu aveau studii de specialitate, de alte piese similare, nu de mult timp indisponibilizate în alt dosar penal, care viza braconaje

² În luna ianuarie a anului 2018 a fost pronunțată hotărârea definitivă în această cauză, bunurile rămânând în proprietatea Statului Român.

³ Cele două piese sculpturale au făcut obiectul unor studii aflate în curs de publicare (Ciută, 2018; Ciută, 2018a).

⁴ Cel puțin această declarație a fost corectă, căci toporul de piatră șlefuită a fost observat și fotografiat de către mine (C. B.), în data de 17.09.2017, când obiectul era expus spre vânzare în târgul săptămânal organizat la Alba Iulia (Fig. 4/1).

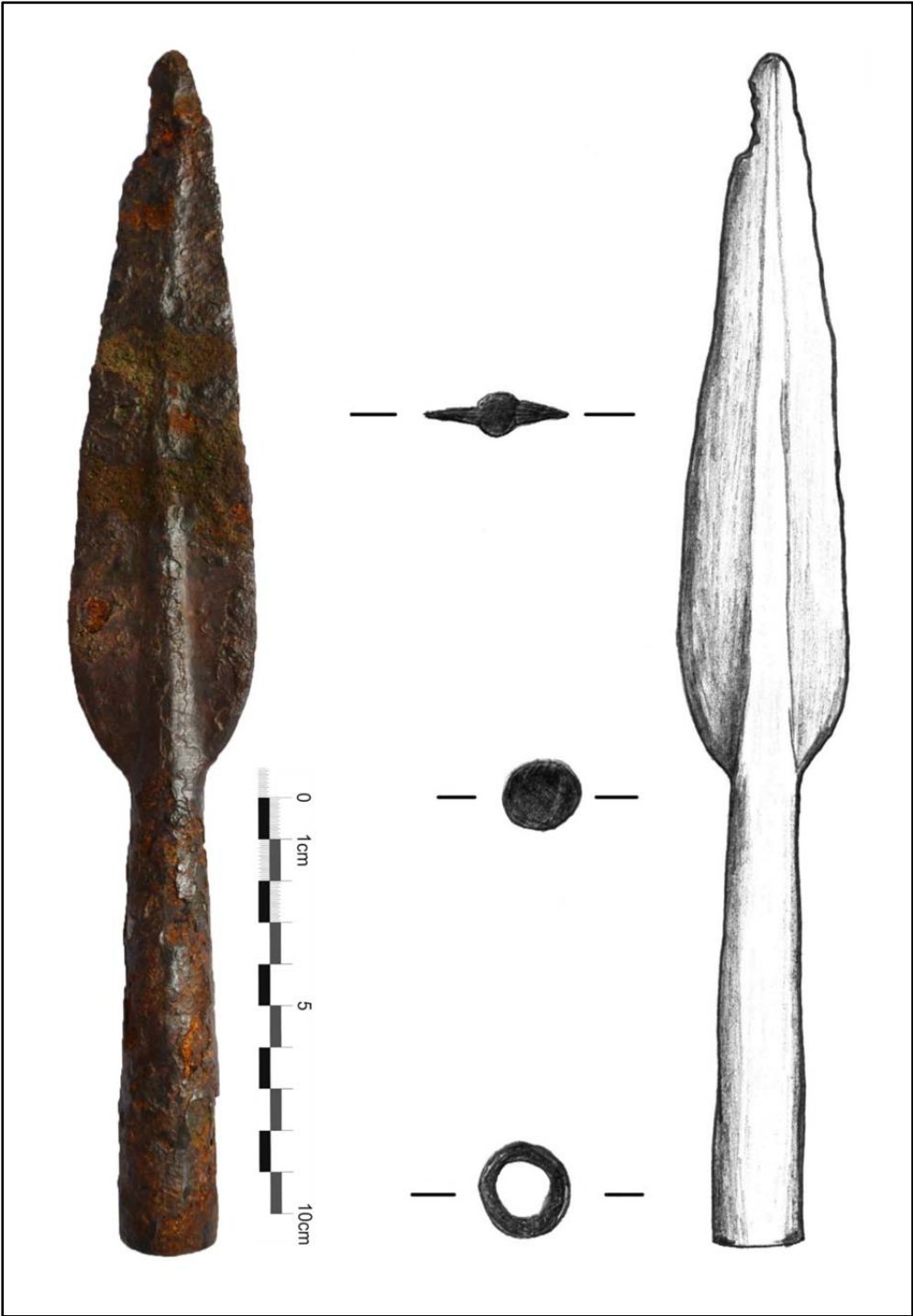

Fig. 2. Vârf de lance.

efectuate în siturile unor cetăți dacice din județul Alba⁵.

2. Descrierea pieselor

2.1. Vârf de săgeată de *ballista* (Fig. 1/1)

Obiectul este componenta metalică a unui proiectil (săgeată) utilizat de o mașină de război. Piesa din fier forjat este masivă, are secțiune patrulateră, acum parțial acoperită cu produși de coroziune. Lungimea totală este de 6,3 cm, iar diametrul duliei este de 1,2 cm. Starea de conservare este în general bună, doar buza duliei este relativ afectată de coroziune.

Din punct de vedere tehnic și cultural chiar, astfel de vârfuri sunt de proveniență romană, dar prezența lor în mediul dacic nu trebuie să surprindă. Pe Columna Traiană sunt figurați *ballistarii* daci⁶, care mânuiesc mașini de război romane, iar piese componente ale acestor mașini de război au fost descoperite în ruinele incendiate ale cetății de la Costești-*Cetățuie*⁷, ceea ce explică, măcar parțial, descoperirea unor astfel de vârfuri în arealul Munților Orăștiei⁸. Desigur, acest lucru nu leagă neapărat respectivul obiect de utilizarea unei baliste la așa mare distanță de cetățile dacice – obiective mai logic de apărat (sau asediat!) cu mașinile de război – dar prezența lui în zona Bulbucului poate fi conectată cu celelalte depuneri de aici. Indiferent de scenariul real sau imaginat, piesa rămâne una de factură romană⁹.

2.2. Lance (Fig. 1/2)

Arma este din fier forjat, acoperită parțial cu patină nobilă, de culoare neagră, și produși de coroziune. Starea generală de conservare este bună, metalul fiind puțin afectat de trecerea timpului. Se pot observa însă zone în care produșii de coroziune au fost îndepărtați prin acțiuni mecanice ceea ce a dus la vizibilitatea miezului metalic pe porțiuni mici sub forma unor ciupituri circulare (Fig. 5/1–4). Aceste detalii, observate doar pe una dintre fețele lăncii, sunt firești în cazul unei deplieri a lamei. Urmele ușoare de vălurire a armei în partea de mijloc duc la concluzia că piesa a fost îndoită în Antichitate și îndreptată după prelevare. Lipsa unor microfracturi, specifice acestor acțiuni mecanice, chiar executate la cald, arată însă că lama nu a fost pliată total, ci doar îndoită la un unghi mai mic. Miezul metalic este parțial mineralizat, stratul exterior de magnetită suprapune un nivel de produși de coroziune cu activi, prin urmare elasticitatea piesei este diminuată considerabil¹⁰. Lama lăncii are forma clasică de frunză de

⁵ Este vorba despre dosarul penal 261/P/2014, dosar în care inculpații E.D.L. și T.G. au fost trimiși în judecată în urma efectuării de detecții neautorizate în situri arheologice. În debutul urmăririi penale în acest dosar, investigatorii judiciari au avut în atenție și un lot de piese din fier depuse la Muzeul Național al Unirii din Alba Iulia, provenind de la punctul Pietrele Bulbucului (sat Bulbuc, comuna Ceru Băcăinți), unde a fost descoperit un loc de depuneri, care conțineau inventare specifice fenomenului Padea-Panaghiurski Kolonii (Borangic, 2014 p. 259-310).

⁶ Scena LXVI.

⁷ Gheorghiu, 2005, p. 165-174.

⁸ Glodariu, Iaroslavschi, 1979, p. 136.

⁹ Amon 2004, p. 95-98 (unde astfel de vârfuri sunt considerate *bolțuri de catapultă*).

¹⁰ Restaurarea și conservarea pieselor metalice, precum și observațiile conexe acestor operațiuni ne-au fost oferite de către Dan ANGHEL, restaurator la Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia, căruia îi mulțumim pe această cale pentru informațiile oferite.

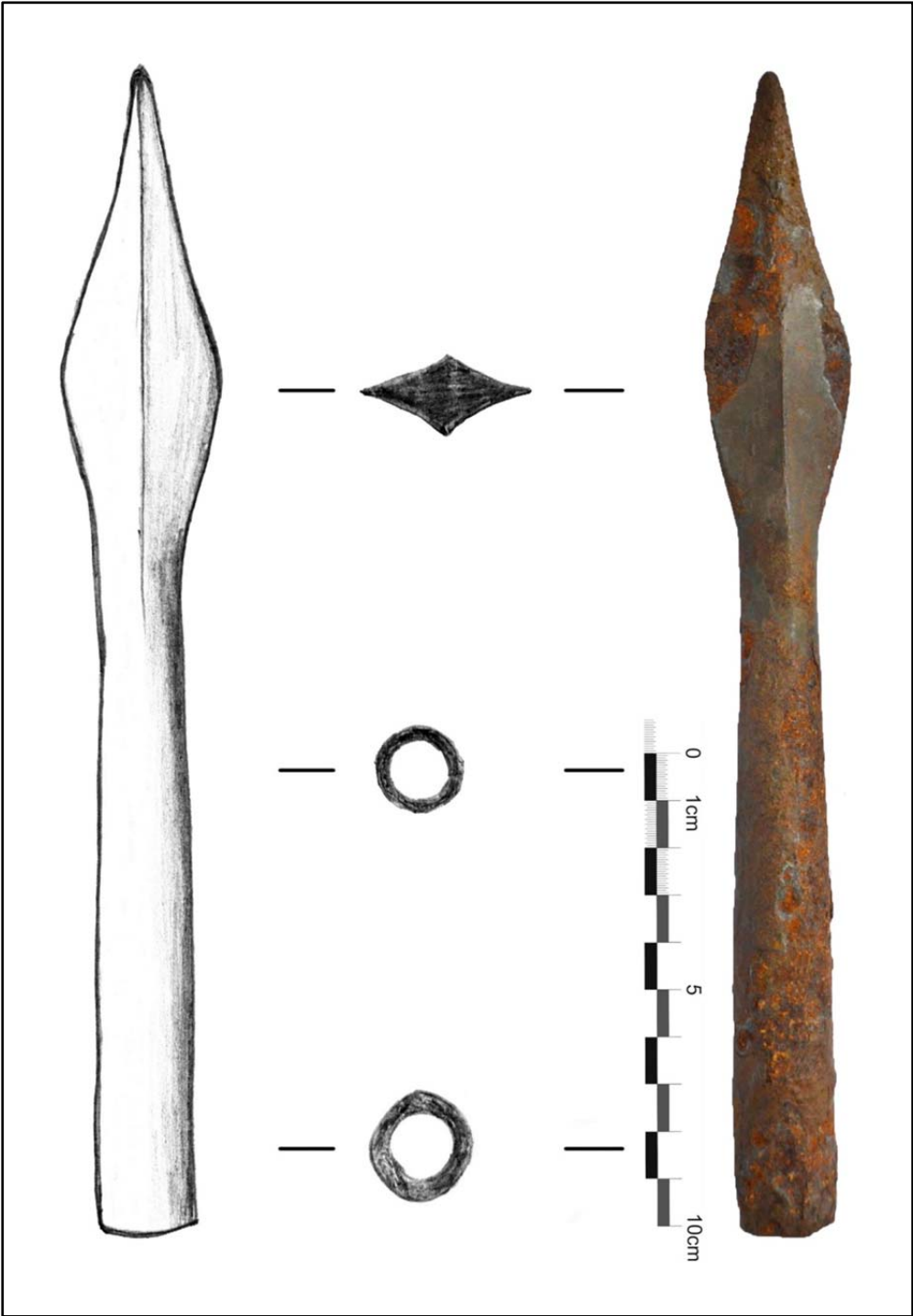

Fig. 3. Vârf de lance.

salcie, alungită și ascuțită la vârf, cu nervura centrală lată și aplatizată. Secțiunea este romboidală, cu două ușoare șanțuiri pe laterale. Dulia este relativ scurtă și robustă. Lungimea lăncii este de 29 cm, lățimea variabilă, iar diametrul duliei este de 1,6 cm.

Arma se înscrie în tipul de lănci comune în spațiul geografic și cultural specific celei de A Doua Epoci a Fierului, identic din punct de vedere tipologic cu piese specifice celților și dacilor și a cunoscut o lungă perioadă de utilizare¹¹.

2.3. Lance (Fig. 2)

Piesă din fier forjat, acoperită parțial de patină nobilă și de produși de coroziune. Și această lance are miezul metalic este parțial mineralizat, stratul exterior de magnetită suprapune, la fel ca precedentă armă, un nivel de produși de coroziune cu activi (Fig. 5/5–7) care au afectat elasticitatea obiectului. Lama lăncii are forma frunzei de salcie, cu nervură mediană bine pronunțată, iar dulia este scurtă, raportată la lamă. Lungimea totală a armei este de 23,5 cm, iar diametrul duliei de 1,5 cm. Obiectul are o stare relativ bună de conservare.

Caracteristicile tipologice și cronologice sunt similare cu precedentul vârf de lance.

2.4. Lance (Fig. 3)

Armă de fier forjat, acoperit astăzi de produși de coroziune. Vârful este scurt, bine fațetat, romboidal în secțiune, cu nervură mediană puternică. Dulia începe cu secțiune rotundă la bază ca spre trecerea în lama propriu-zisă să se fațeteze.

Dimensiunile piesei sunt: lungimea totală 23,5 cm, lungimea duliei 14 cm, iar diametrul acesteia 1,5 cm. Starea de conservare este foarte bună.

Arma este, morfologic vorbind, una robustă, mai potrivită pentru aruncat și împuns, ceea ce o apropie mai mult de funcția de suliță. Și acest tip de lance este întâlnit în arsenalul specific războinicilor daci, chiar dacă mai rar, bune analogii găsindu-se la Gruia (Mehedinți)¹², Popești (Mihăileni, Giurgiu)¹³ și *Sarmizegetusa Regia*¹⁴.

2.5. Toporul din piatră (Fig. 4)

Toporul din piatră șlefuit și perforat transversal, este o piesă cu certe valențe estetice. Piesă de colecție, având o greutate de cca. 350 grame, este fabricat dintr-o rocă dură, de culoare cenușiu-verzuie (bazalt?), cu inflexiuni și cu suprafața foarte bine lustruită, păstrând patina originală. Este un topor de tip ciocan, având o formă regulată, tetraedrică, cu un tăiș oblic, destul de bine păstrat, respectiv o ceafă (muchie) de formă pătrată care păstrează stigmatele utilizării sale în preistorie. Perforația transversală este completă și bine executată, fără vicii de execuție, amplasată mai aproape de tăiș. Tipologic, toporul aparține, cel mai probabil, mediului eneolitic, reprezentat de o serie de culturi în bazinul transilvan. În lipsa datelor certe legate de contextul de proveniență, respectiv a unor fragmente ceramice care să facă posibilă mai fina sa încadrare culturală, putem afirma că el poate aparține oricărei culturi eneolitice din acest areal, inclusiv culturii Coțofeni, extrem de bine reprezentată în hotarul localității

¹¹ Glodariu, Iaroslavschi, 1979, p. 132-133.

¹² Borangic, Bădescu, 2014, p. 37.

¹³ Vulpe, 1976, p. 201.

¹⁴ Glodariu, Iaroslavschi, 1979, p. 133; Pl. 70/30.

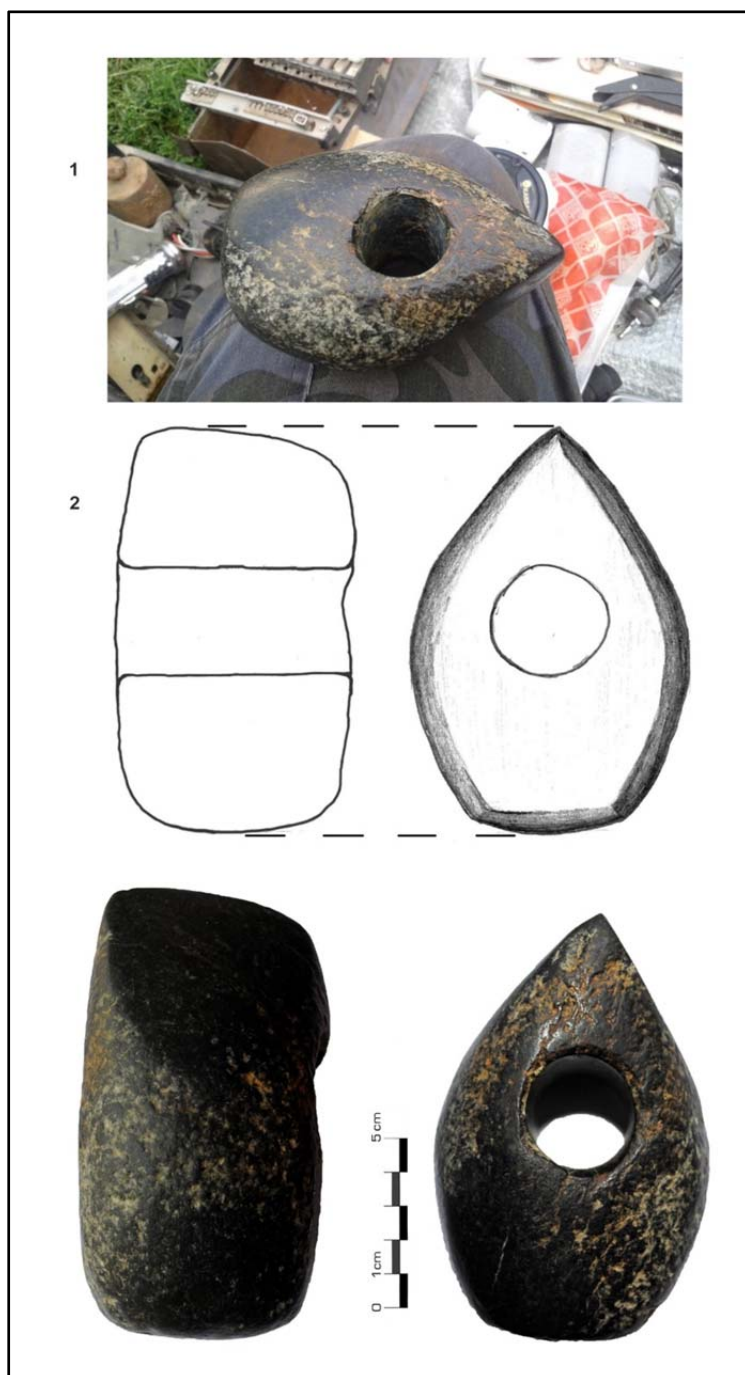

Fig. 4. 1. Topor de piatră expus spre vânzare în târgul săptămânal de la Alba Iulia (jud. Alba) la data de 17.09.2017; 2. Topor de piatră șlefuită.

Cetea¹⁵. Este posibil, astfel, ca el să aparțină locuirilor Coțofeni de fază a III-a de *La Pietre*, un ansamblu carstic spectaculos. Mediul Coțofeni de fază III este destul de bine reprezentat de astfel de topoare perforate¹⁶, tipul topoarelor perforate amigdaloidale fiind considerat ca formă tipică pentru cultura Coțofeni, la acestea perforația fiind amplasată aproximativ la jumătatea distanței dintre ceafă și tăiș¹⁷. Topoare similare au fost descoperite în mediul Coțofeni la Presaca Ampoiului-*Piatra Bratii*¹⁸, Blandiana¹⁹, Căpuș²⁰, Călnic²¹, Șincăi²² și Șeușa-*Gorgan*²³. Aceste topoare perforate cu muchia rectangulară se generalizează în faza a III-a din evoluția culturii, paralel cu apariția obiectelor din cupru, fiind posibilă utilizarea acestora în procesul de obținere și prelucrare a metalului.

Deși piesa aparține altui orizont cronologic și cultural, ea este prezentată aici din considerente de țin majoritar de dosarul juridic, fiind parte a inventarului arheologic confiscat de la același colecționar. Motiv pentru care am și decis să o semnalăm lumii academice.

3. Concluzii

Recent, în cadrul investigațiilor din cadrul unui alt dosar penal, într-un context fără legătură cu cel al cercetărilor legate de artefactele mai sus descrise, un martor a declarat că, în cursul efectuării urmăririi penale în dosarul privind piesele mai sus descrise, colecționarul a avut mai multe întâlniri cu unul dintre inculpații trimiși în judecată, personaj care a efectuat mai multe braconaje arheologice în situl de la *Bulbuc-Pietrele Bulbucului*. În acest context, au fost intensificate eforturile de confirmare a acestei ipoteze de lucru, respectiv de identificare a posibilului loc de proveniență a pieselor. A rezultat o probabilitate foarte mare, de fapt suficient de mare ca să putem accepta faptul că cele patru arme din fier au ca loc de proveniență acest sit, mai multe alte confirmări *operative* contribuind la aceasta. Existau indicii clare că unul dintre inculpații din dosarul braconajelor din cetățile dacice ar fi efectuat și alte detecții în situl de la Bulbuc, ulterior fiind interesat de *valorificarea* artefactelor descoperite.

Acceptând rezultatele anchetei judiciare, dar păstrând coeficientul de probabilitate specific unor surse nu întotdeauna corecte sau reale, inserăm în arealul Bulbucului și armele de metal prezentate. Se creionează în acest fel câteva posibile explicații istorice privind prezența obiectelor în aceste locuri. Pe lângă analogiile morfologice ale

¹⁵ *RepAlba*, 1995, p. 71-72. În hotarul localității Cetea, îndeosebi în arealul clipelor calcaroase cunoscute de localnici sub numele *La Pietri* sau *Băile Romane*, sunt cunoscute mai multe puncte cu descoperiri aparținând culturii Coțofeni. În acest areal au fost semnalate, în ultimii ani, frecvente incursiuni ale căutătorilor de comori.

¹⁶ Ciugudean, 2000, p. 30-31.

¹⁷ Ciugudean, 2000, p. 31.

¹⁸ Ciugudean, 2000, p. 31, pl. 120/10-11.

¹⁹ Ciugudean, 2000, p. 31, pl. 121/1-2.

²⁰ Ciugudean, 2000, p. 31, pl. 121/4, 6-9.

²¹ Ciugudean, 2000, p. 31, pl. 122/5-7.

²² Ciugudean, 2000, p. 31, pl. 123-124.

²³ Inedit.

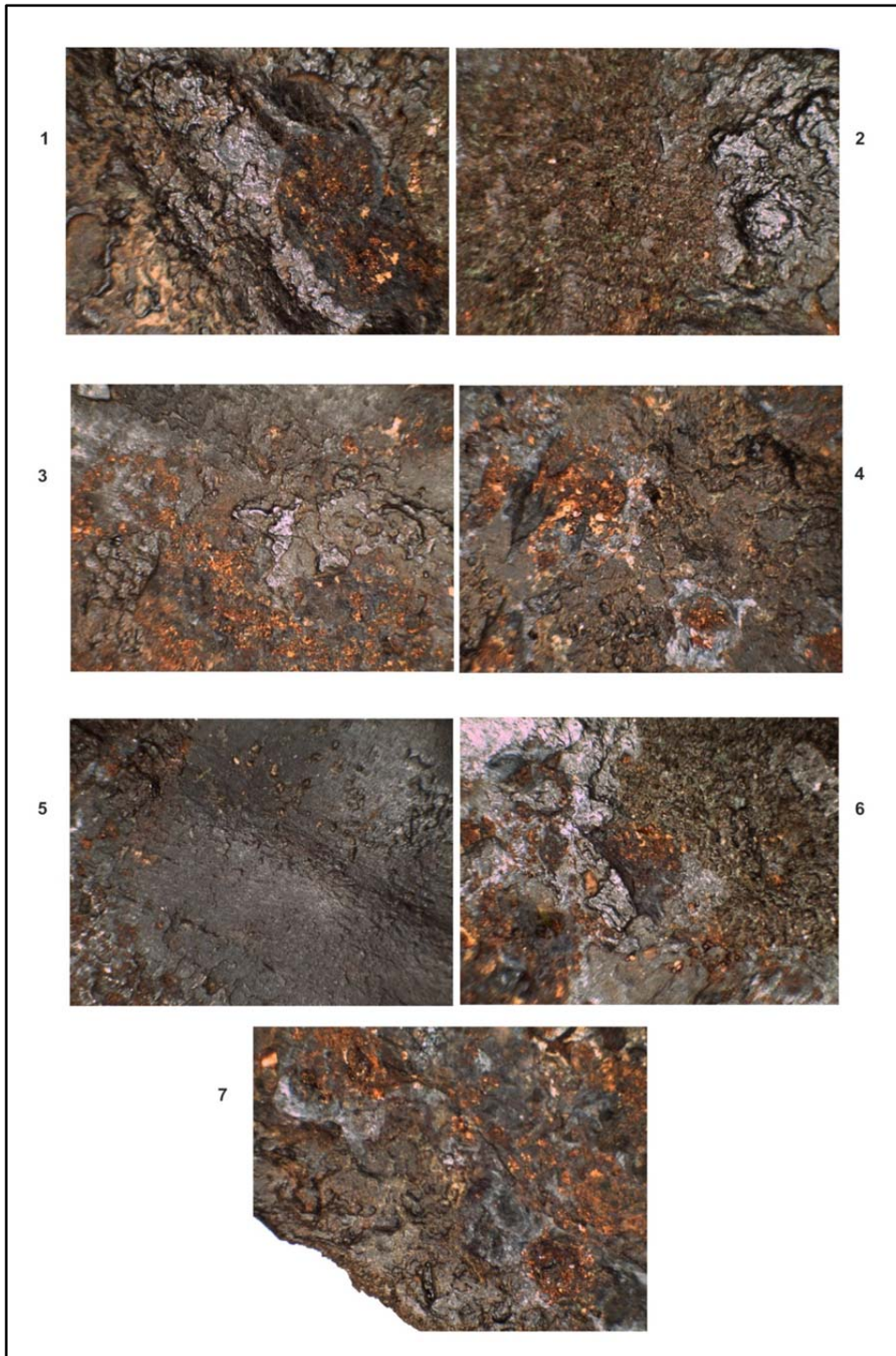

Fig. 5. Macrofotografiile porțiunii afectate ale lăncilor 2 și 3 (foto D. Anghel).

primelor două lănci, și acestor piese le lipsesc urmele de ardere, fapt ce exclude depunerea lor în morminte de incinerare și le aliniază cu tipul de depunere relevat de descoperirile anterioare, respectiv cele cinci complexe cu inventare specifice fenomenului Padea-Panaghiurski Kolonii.

În acest nou registru se conturează existența, în perimetrul înălțimilor calcaroase Piatra Mare și Piatra Mică, aflate la marginea de sud a cătunului Bulbuc (comuna Ceru-Băcăinți, jud. Alba), a unui loc special pentru cultura dacică. Cu urme de locuire încă din perioada culturilor Vinča, Petrești, Coțofeni, apoi din Epoca Bronzului, certificată prin descoperirea unor fragmente ceramice aparținând culturii Wietenberg, și cu urme dacice, la care se adaugă două piese de epocă romană²⁴, arealul își dovedește importanța pe care a avut-o de-a lungul timpului. Cu atât mai mult ne miră neinclusiunea sitului în Lista Monumentelor Istorice, nici la atâția ani după primele descoperiri, în pofida întregului potențial arheologic din acest loc, ceea ce ridică unele semne de întrebare. Nu putem eluda faptul că, pe fondul acestei delăsări, iată, zona este și acum baleiată de căutătorii de comori, cu urmări neplăcute asupra patrimoniului.

Pentru epoca dacică, cea mai bogată din punctul de vedere al descoperirilor, dosarul istoric de moment conturează aici posibila existență a unui loc de cult. Modul de depunere a inventarelor, peisajul și perspectiva asupra văii Mureșului, traseul prin șaua dintre clipele calcaroase, pasul obligatoriu de trecere spre zona auriferă din Apuseni și izvorul de pe panta sudică a Pietrei Mari sunt tot atâtea indicii că locul ar fi fost unul de cult în vremea dacilor. Nu putem explica în alt mod renunțarea de către proprietarii armelor descoperite la Bulbuc, piese dintre care unele au fost îndoite ritualic, obiecte scumpe, valoroase atât material, cât și spiritual, greu de procurat și importante pentru statutul și imaginea individuală. Un loc special, cu caracteristici geografice și culturale aparte, putea oferi o serie de motivații foarte puternice, care, cumulate cu situații speciale din viața comunităților dacice din jur, au avut ca finalitate sacralizarea locului prin sacrificarea de armament. Dacă astfel de depuneri ritualice dacice (cenotafe sau nu) au mai fost descoperite, o densitate de asemenea valoare este deocamdată singulară în spațiul Daciei Preromane.

Dacă aici au avut loc diverse rituri mai puțin perceptibile decât cele explicit funerare, cum ar fi în aceste cazuri depunerea votivă de arme, aspectul este greu de tranșat indubitabil în acest stadiu. O includere a zonei în Lista Monumentelor Istorice și cercetarea ei de către arheologi ar putea furniza însă noi informații despre sit și, implicit, despre credințele și spiritualitatea dacilor din epoca Regatului.

²⁴ Goronea *et alii*, 2012, p. 14.

BIBLIOGRAFIE

- Amon, 2004 Lucian Dan AMON, *Armamentul și echipamentul armatei romane din Dacia sud-carpatică*, Ed. Universitaria, Craiova, 2004, 364 pg., ISBN 973-8043-568-8.
- Borangic, 2014 Cătălin BORANGIC, *Arme și piese de harnașament din epoca Regatului dac descoperite la Bulbuc, com. Ceru-Băcăinți, jud. Alba. Considerații preliminare*, În: *Istros*, XX, 2014, p. 259-310.
- Borangic, Bădescu, 2014 Cătălin BORANGIC, Alexandru BĂDESCU, *Civilizația geto-dacică (I). Arme și echipamente din patrimoniul Muzeului Național de Istorie a României*, Patrimoniu, Muzeul Național de Istorie a României, București, 2014, 104 pg., ISBN 978-973-0-18180-7.
- Borangic, Ciută, 2014 Cătălin BORANGIC, Marius CIUTĂ, *La limita arheologiei. Reflecții pe marginea unei descoperiri atipice*, În: *ArheoVest*, Nr. II: [Simpozion *ArheoVest*, Ediția a II-a:] *In Honorem Gheorghe Lazarovici, Interdisciplinaritate în Arheologie, Timișoara, 6 decembrie 2014*, Vol. 1: *Arheologie*, Vol. 2: *Metode Interdisciplinare*, Asociația "ArheoVest" Timișoara, JATEPress Kiadó, Szeged, 2014, Vol. 1: [12] + XXIV + [2] + 33-492 + [2] pg. + DVD, Vol. 2: [10] + [2] + 497-1013 + [2] pg., ISBN 978-96 3-315-228-7 (Összes/General), ISBN 978-963-315-220-1 (Vol. 1), ISBN 978-963-315-221-8 (Vol. 2); Vol. 1, p. 415-426, *on-line* <http://arheovest.com/simpozion/arheovest2/18.pdf>
- Ciută, Borangic, 2018 Marius-Mihai CIUTĂ, Cătălin BORANGIC, *Un lot de unelte și arme din fier, recent recuperat, provenind din zona munților Orăștiei*, În: *In memoriam Ioan Glodariu*, Cluj-Napoca, 2018 (în curs de publicare).
- Ciută, Borangic, 2018a Marius-Mihai CIUTĂ, Cătălin BORANGIC, *One lot of iron tools and weap-ons recently recovered from the Orăștie Mountains Area*, În: *Acta Musei Brukenthal*, XIII/1, 2018 (în curs de publicare).
- Ciută, 2018 Marius-Mihai CIUTĂ, *Restituiri. Două piese sculpturale, recent redade patrimoniului cultural național*, În: *Anuarul Institutului de Științe Socio-Umane Sibiu*, XXIV, 2018 (în curs de publicare).
- Ciută, 2018a Marius-Mihai CIUTĂ, *Two sculptural pieces, recently returned to the national cultural heritage*, În: *Marisia*, XXXVII, 2018 (în curs de publicare).
- Gheorghiu, 2005 Gabriela GHEORGHIU, *Un modiolus în cetatea dacică de la Costești-Cețățuie (jud. Hunedoara)*, În: *Angustia*, 9, 2005, p. 165-174.
- Ciugudean, 2000 Horia CIUGUDEAN, *Eneoliticul final în Transilvania și Banat: cultura Coțofeni*, Ed. Mirton, Timișoara, 2000, 284 pg. ISBN 973-585-178-4.
- Goronea et alii, 2012. Toma GORONEA, Mihai PASCARU, Cristian Ioan POPA (coord.), *Studiu privind aria caracteristică pentru peisaj cultural în zona Ceru-Băcăinți, județul Alba*, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2012, 143 pg. ISBN 978-606-543-290-1.
- RepAlba, 1995 Vasile MOGA, Horia CIUGUDEAN (redactori) [et alii], *Repertoriul arheologic al județului Alba*, Muzeul Național al Unirii Alba Iulia, Bibliotheca Mvsei Apvlensis II, Alba Iulia, 1995, 271 pg., 33 Pl. + o hartă.
- Vulpe, 1976 Alexandru VULPE, *La nécropole tumulaire de Popești*, În: *Thraco-Dacica*, I, 1976, p. 193-215.